

Agnieszka Rybak-Starczak

Majsterkowanie przy prawie karnym

Palestra 50/7-8(571-572), 53-67

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAJSTERKOWANIE PRZY PRAWIE KARNYM

Kodeks karny z 1969 r. (dalej: d.k.k.), w ciągu 27 lat swego obowiązywania, nowelizowany był 21 razy. Kolejne zmiany, prócz mniej istotnych kwestii¹, obejmowały:
– kryminalizację²: podejmowania działań w celu wywołania niepokoju publicznego bądź rozruchów (art. 282 a k.k.)³, udziału w związku, który rozwiązano bądź

---

¹ Jak: przekształcenie modelu ścigania przestępstwa niealimentacji (art. 186 d.k.k.) w wnioskowego na ściganie z urzędu (ustawą z 18 lipca 1974 r. o funduszu alimentacyjnym, Dz.U. z 1974 r. Nr 27, poz. 157); modyfikacji przestępstw w części wojskowej k.k. (ustawą z 29 czerwca 1979 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony PRL, Dz.U. z 1979 r. Nr 15, poz. 97); zaliczenia okresu zatrzymania prawa jazdy na poczet orzeczonego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych (ustawą z 1 lutego 1983 r. Prawo o ruchu drogowym, Dz.U. z 1983 r. Nr 6, poz. 35); rozszerzenia kary dodatkowej „zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych” na „inne pojazdy”, wprowadzenia obowiązku orzeczenia kary dodatkowej pozbawienia praw publicznych w razie skazania za zbrodnię, zmiany wymierzania zakazu zajmowania określonego stanowiska bądź prowadzenia określonej działalności z fakultatywnego na obligatoryjny, rozszerzenia możliwości wymierzania kary ograniczenia wolności bądź grzywny, gdy przestępstwo zagrożone jest tylko karą więzienia, modyfikacji znamion przestępstwa niegospodarności (art. 217 d.k.k. – ustawą z 10 maja 1985 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach, Dz.U. z 1985 r. Nr 23, poz. 100); modyfikacji zasad rozwiązywania stosunku pracy skazanego w czasie wykonywania kary ograniczenia wolności, podwyższeniu progu dla „mienia znacznej wartości” (ustawą z 17 czerwca 1988 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach, Dz.U. z 1988 r. Nr 20, poz. 135); wprowadzenia zasady wzajemności w ściganiu przestępstw skierowanych przeciwko państwu sprzymierzonym (ustawą z 29 maja 1989 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego, prawa o wykroczeniach oraz innych ustaw, Dz.U. z 1989 r. Nr 34, poz. 180); wyłączenia od zasady terytorialności prawa karnego (art. 3 d.k.k.) sytuacji, gdy wyklucza ją umowa międzynarodowa (ustawą z 21 listopada 1996 r. o zmianie ustaw o broni, amunicji i materiałach wybuchowych, o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Kodeks karny (...), Dz.U. z 1997 r. Nr 6, poz. 31); wyłączenia z zakresu dopuszczalnych eksperymentów (art. 23a d.k.k.), eksperymentów leczniczych i badawczych (ustawą z 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza, Dz.U. z 1997 r. Nr 28, poz. 152); wprowadzenia kwalifikowanych typów przestępstw: wypadku komunikacyjnego, znęcania się, zaboru pojazdu w celu krótkotrwałego użycia i udziału w zorganizowanej grupie bądź związku mającym na celu popełnianie przestępstw (art. 145, 184, 214 i 276 d.k.k. – ustawą z 12 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego i podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywn i nawiązek w prawie karnym, Dz.U. z 1995 r. Nr 95, poz. 475).

² Pod tym pojęciem rozumiem uznanie czynu za przestępstwo – L. Gardocki, *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, Warszawa 1990, s. 7.

³ Ustawą z 18 grudnia 1982 r. o szczególnej regulacji prawnej w okresie zawieszenia stanu wojennego, Dz.U. z 1982 r. Nr 41, poz. 273.

któremu odmówiono zalegalizowania oraz kierowania i organizowania akcji protestacyjnej przeprowadzonej wbrew przepisom prawa (art. 278 d.k.k.)⁴, niszczenia obiektów gospodarczych lub mienia (art. 220 d.k.k.)⁵, przeszkadzania w wykonywaniu praw wyborczych w referendum (art. 189 d.k.k.)⁶, rozszerzenia typu fałszowania pieniędzy na papiery wartościowe występujące w gospodarce rynkowej⁷ oraz zrównanie ochrony mienia społecznego i prywatnego⁸;

– dekryminalizację zachowań: nadużycia wolności sumienia i wyznania, powodowania zbiegowiska wykorzystując cudze wierzenia (art. 194 i 195 d.k.k.)⁹, podejmowania działań w celu wywołania niepokoju publicznego i rozruchów i nielegalnego wyrabiania i posiadania radiowego aparatu nadawczego (art. 282a i 287 d.k.k.)¹⁰, tzw. „niegospodarności” (art. 217 k.k.) i utrudniania przetargu publicznego (art. 245 d.k.k.)¹¹, tzw. aferowego przestępstwa gospodarczego (art. 134 d.k.k.) oraz aferowego przestępstwa dewizowego i celnego (art. 135 d.k.k.);

– ustalenie początku biegu okresu przedawnienia umyślnych przestępstw przeciwko życiu, zdrowiu, wolności lub wymiarowi sprawiedliwości, popełnionych przez funkcjonariuszy publicznych w okresie od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1989 r. na 1 stycznia 1990¹²,

---

⁴ Ustawą z 28 lipca 1983 r. o zmianie niektórych przepisów z zakresu prawa karnego i prawa o wykroczeniach, Dz.U. z 1983 r. Nr 44, poz. 203.

⁵ Ustawą z 10 maja 1985 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach, Dz.U. z 1985 r. Nr 23, poz. 100.

⁶ Ustawą z 6 maja 1987 r. o konsultacjach społecznych i referendum, Dz.U. z 1987 r. Nr 14, poz. 83.

⁷ Ustawą z 23 lutego 1990 r. o zmianie Kodeksu karnego i innych ustaw, Dz.U. z 1990 r. Nr 14, poz. 84. Zmiany obejmowały także dostosowanie znamion typu wyzyskania działalności jednostki gospodarczej (art. 202 d.k.k.) do warunków gospodarki rynkowej, modyfikację typu czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego (art. 233 k.k.) i eliminację osobnego typu napaści na funkcjonariusza MO i zastrzeżeniu niektórych zagrożeń karą (ustawą z 12 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego i podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywien i nawiązek w prawie karnym, Dz.U. z 1995 r. Nr 95, poz. 475).

⁸ Ustawą z 23 lutego 1990 r. o zmianie Kodeksu karnego i innych ustaw, Dz.U. z 1990 r. Nr 14, poz. 84. Zmiany obejmowały także dostosowanie znamion typu wyzyskania działalności jednostki gospodarczej (art. 202 d.k.k.) do warunków gospodarki rynkowej, modyfikację typu czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego (art. 233 k.k.) i eliminację osobnego typu napaści na funkcjonariusza MO i zastrzeżeniu niektórych zagrożeń karą (ustawą z 12 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego i podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywien i nawiązek w prawie karnym, Dz.U. z 1995 r. Nr 95, poz. 475).

⁹ Ustawą z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w RP, Dz.U. z 1989 r. Nr 29, poz. 154 z późn.zm.

¹⁰ Ustawą z 29 maja 1989 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego, prawa o wykroczeniach oraz innych ustaw, Dz.U. z 1989 r. Nr 34, poz. 180.

¹¹ Ustawą z 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego, Dz.U. z 1994 r. Nr 126, poz. 615.

¹² Ustawą z 12 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego i podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywien i nawiązek w prawie karnym, Dz.U. z 1995 r. Nr 95, poz. 475.

- wprowadzenie możliwości warunkowego przedterminowego zwolnienia wobec niektórych skazanych już po odbyciu połowy kary¹³, a następnie w zasadzie już po odbyciu połowy kary, a w niektórych sytuacjach już po jednej trzeciej¹⁴;
- eliminację środków resocjalizacyjnych: ośrodka przystosowania społecznego i nadzoru ochronnego oraz kary konfiskaty mienia¹⁵;
- zastąpienie typów przestępstw przerywania ciąży przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem (art. 153 i 154 k.k.) typami spowodowania śmierci i uszkodzenia ciała dziecka poczętego (art. 149a, 149b i 156a d.k.k.), wprowadzenie zakresu dopuszczalnych badań prenatalnych¹⁶, a następnie skreślenie art. 149a i 149b d.k.k. i wprowadzenie typu ograniczonego wyłącznie do przerywania ciąży bez zgody kobiety ciężarnej bądź za jej zgodą, lecz z naruszeniem przepisów ustawy (art. 152a i 152b k.k.)¹⁷;
- wprowadzenie kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz modyfikacje w zakresie zasad sądowego wymiaru kary¹⁸;
- podwyższenia kwot decydujących o: rozmiarze grożącej kary grzywny, nawiązki, rozgraniczeniu przestępstw od wykroczeń, „przeliczników” odbytego tymczasowego aresztowania zaliczanego na poczet wymierzonej kary grzywny i zastępczej kary grzywny wymierzanej w razie uchylania się od kary ograniczenia wolności oraz kwalifikacji mienia jako „znacznej wartości”¹⁹.

¹³ Ustawą z 10 maja 1985 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach, Dz.U. z 1985 r. Nr 23, poz. 100.

¹⁴ Ustawą z 17 czerwca 1988 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach, Dz.U. z 1988 r. Nr 20, poz. 135.

¹⁵ Ustawą z 23 lutego 1990 r. o zmianie Kodeksu karnego i innych ustaw, Dz.U. z 1990 r. Nr 14, poz. 84.

¹⁶ Ustawą z 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, Dz.U. z 1993 r. Nr 17, poz. 78.

¹⁷ Ustawą z 30 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych ustaw, Dz.U. z 1996 r. Nr 139, poz. 646.

¹⁸ Jak: wprowadzenie możliwości orzeczenia kary grzywny w przypadku działania w celu osiągnięcia korzyści majątkowej bądź jej osiągnięcia, a także możliwości orzeczenia tylko kary wolnościowej przy stosunkowo niskiej grożącej karze więzienia, możliwości orzeczenia zaostrożonej kary wobec: działających w zorganizowanej grupie bądź związku mających na celu popełnianie przestępstw i występów o charakterze chuligańskim, złagodzenie zasad: wymiaru kary wobec recydywistów, polegających na: wprowadzeniu fakultatywnego zaostrożenia kary wobec tzw. recydywistów specjalnych oraz zasad obostrożenia kary wobec tzw. multirecydywistów, dopuszczeniu stosowania wobec nich warunkowego zawieszenia kary i liberalizacji zasad stosowania wobec nich warunkowego przedterminowego zwolnienia, wprowadzenie możliwości: wskazania rodzaju i typu zakładu karnego, w którym kara miałaby być wykonywana (co związane było z wprowadzeniem tej różnorodności do kodeksu karnego wykonawczego), zamiany nieuiszczonej kary grzywny w pierwszej kolejności (za zgodą skazanego) na pracę społecznie użyteczną, nie zaś (jak dotychczas) karę więzienia (ustawą z 12 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego i podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywny i nawiązek w prawie karnym, Dz.U. z 1995 r. Nr 95, poz. 475).

¹⁹ Dokonano to: ustawą z 26 maja 1982 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach (Dz.U. z 1982 r. Nr 16, poz. 125), ustawą z 10 maja 1985 r. o zmianie niektórych przepi-

Kodeks karny z 1997 r. (dalej: k.k.) obowiązuje od 1 września 1998 r., czyli ponad 6 i pół roku. Był już jednak nowelizowany 16 razy. Zmiany, ponownie prócz mniej ważnych kwestii²⁰, polegały na:

– sprostowaniu art. 156 w § 1 w pkt 2 k.k.²¹, pozbawieniu mocy obowiązującej tego sprostowania jako niezgodnego z art. 42 ust. 1 w związku z art. 2, art. 87 ust. 1

sów prawa karnego i prawa o wykroczeniach (Dz.U. z 1985 r. Nr 23, poz. 100), przy czym ta ostatnia obejmowała także „przelicznik” nieuiszczonej grzywny na karę zastępczą pozbawienia wolności, zastępczej kary grzywny wymierzanej w razie uchylania się od kary ograniczenia wolności oraz rozmiaru nawiązki grożącej za przestępstwo zniesławienia, ustawą z 17 czerwca 1988 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach (Dz.U. z 1988 r. Nr 20, poz. 135), ta dotyczyła wyłącznie zmiany kwotowego przelicznika kary grzywny wymierzanej jako kary zastępczej wobec uchylania się od kary ograniczenia wolności oraz ustawami z 29 września 1990 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach (Dz.U. z 1990 r. Nr 72, poz. 422) oraz z 28 lutego 1992 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego, prawa o wykroczeniach i postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 1992 r. Nr 24, poz. 101) (te obejmowały nadto zasady zaliczania tymczasowego aresztowania na poczet wymierzonej grzywny i zamiany niewykonanej kary ograniczenia wolności na grzywnę).

²⁰ Jak: zastąpienie pojęcia „kurator zawodowy” pojęciem „kurator” w art. 115 § 13 k.k. (ustawą z 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych, Dz.U. z 2001 r. Nr 98, poz. 1071), wyeliminowanie środka karnego obniżenia stopnia wojskowego (art. 324 § 1 pkt 1 i 325 k.k.) oraz kosmetycznych zmianach typu samowolnego opuszczenia jednostki (ustawą z 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych, Dz.U. z 2003 r. Nr 179, poz. 1750); nowe określenie podmiotu uprawnionego do złożenia wniosku o ściganie w art. 209 k.k. („organ udzielający odpowiedniego świadczenia rodzinnego” zamiast „właściwa instytucja” w § 2) oraz wypłacanych środków („świadczenie rodzinne” zamiast „świadczenie z funduszu alimentacyjnego w § 3 – ustawą z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, Dz.U. z 2003 r. Nr 228, poz. 2255); modyfikacja definicji dokumentu przez wprowadzenie określenia „przedmiot lub inny zapisany nośnik informacji” w miejsce określenia „zapis na komputerowym nośniku informacji” (art. 115 § 14 k.k. – ustawą z 18 marca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń, Dz.U. z 2004 r. Nr 69, poz. 626); modyfikacja przestępstwa szpiegostwa (art. 130 § 3 k.k.) przez wprowadzenie określenia „wchodzi do systemu informatycznego w celu ich uzyskania” zamiast „włącza się do sieci komputerowej w celu ich uzyskania”, modyfikacji jednego ze sposobów działania w art. 165 k.k. przez wprowadzenie znamienia „przetwarzania, gromadzenia lub przekazywania danych informatycznych” zamiast „informacji” (ustawą z 18 marca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń, Dz.U. z 2004 r. Nr 69, poz. 626); poszerzenie kryminalizacji tzw. prania brudnych pieniędzy (art. 299 k.k., ustawą z 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu, Dz.U. z 2000 r. Nr 116, poz. 1216); czy poszerzenie pojęcia „funkcjonariusz publiczny” (art. 115 § 13 k.k.) i typu fałszowania wyborów (art. 248 k.k.) na posłów i wybory do Parlamentu Europejskiego (ustawą z 23 stycznia 2004 r. Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego, Dz.U. z 2004 r. Nr 25, poz. 219).

²¹ Co polegało na wprowadzeniu zamiast wyrazów „ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej choroby realnie zagrażającej życiu”, wyrazów „ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu”, punktem 3 Obwieszczenia Prezesa Rady Ministrów z 13 października 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 128, poz. 840).

i art. 122 ust. 1 Konstytucji RP²² i wprowadzenie odrębnego znamienia, „spowodowania choroby realnie zagrażającej życiu”²³;

– modyfikacji art. 149 k.k. z „zabicia noworodka pod wpływem silnego przeżycia związanego z przebiegiem porodu, znacznym zniekształceniem dziecka lub szczególnie trudnej sytuacji osobistej” na „zabicie dziecka w okresie porodu i pod wpływem jego przebiegu”²⁴;

– wprowadzeniu typu uszkodzenia ciała lub spowodowania rozstroju zdrowia zagrażającego życiu dziecka poczętego (art. 157a k.k.)²⁵;

– rozciągnięciu przestępstw przeciwko wymiarowi sprawiedliwości na postępowania o przestępstwa skarbowe²⁶;

– zaostrzeniu ustawowego wymiaru kary za przestępstwa wypadku drogowego i katastrofy (art. 173, 174 i 177 k.k.)²⁷ i wprowadzeniu typu prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego (art. 178a k.k.)²⁸;

– wprowadzeniu możliwości orzeczenia przepadku korzyści osiągniętej choćby pośrednio z popełnienia przestępstwa (art. 45 k.k.), modyfikacji typów tzw. „łapownictwa”²⁹;

²² Mocą orzeczenia TK z 7 lipca 2003 r., SK 38/01, Dz.U. z 2003 r. Nr 121, poz. 1142.

²³ Ustawą z 3 października 2003 r. o zmianie ustawy Kodeks karny, Dz.U. z 2003 r. Nr 199, poz. 1935.

²⁴ Ustawą z 8 lipca 1999 r. o zmianie ustawy Kodeks karny i ustawy o zawodzie lekarza, Dz.U. z 1999 r. Nr 64, poz. 729.

²⁵ Ustawą z 8 lipca 1999 r. o zmianie ustawy Kodeks karny i ustawy o zawodzie lekarza, Dz.U. z 1999 r. Nr 64, poz. 729.

²⁶ Ustawą z 10 września 1999 r. przepisy wprowadzające Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 1999 r. Nr 83, poz. 931).

²⁷ Co obejmowało wprowadzenie: środka karnego – zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na zawsze, jeśli ich skutkiem była śmierć bądź ciężki uszczerbek na zdrowiu, a sprawca w czasie popełnienia tych przestępstw był w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środków odurzających bądź zbiegł z miejsca zdarzenia; obowiązku orzekania przez sąd w tych sytuacjach nawiązki na rzecz instytucji bądź organizacji społecznej, do której statutowych zadań należy świadczenie pomocy osobom poszkodowanym w wypadkach komunikacyjnych oraz świadczenia pieniężnego na rzecz tych instytucji w przypadku przestępstwa prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości (art. 42, 47a i 49a k.k.), obostrzeniu ustawowego zagrożenia za te przestępstwa do wymiaru kary od dolnej granicy zwiększonej o połowę do górnej granicy tego zagrożenia zwiększonego o połowę.

²⁸ A nadto zaostrzenie zagrożenia karą w art. 244 k.k. (ustawą z 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy Kodeks karny, Dz.U. z 2000 r. Nr 48, poz. 548).

²⁹ Co obejmowało: rozszerzenie typu tzw. łapownictwa czynnego na osoby pełniące funkcje publiczne w państwie obcym bądź organizacji międzynarodowej (art. 228 § 6 k.k.), wprowadzenie znamienia „w związku z pełnieniem funkcji publicznej” (art. 229 § 1 k.k.) oraz zastąpieniu znamienia „naruszenia obowiązku służbowego” określeniem „naruszenie przepisów prawa” i zaostrzeniu zagrożenia karą przestępstwa łapownictwa czynnego (art. 229 k.k. – ustawą z 9 września 2000 r. o zmianie ustawy Kodeks karny (...), Dz.U. z 2000 r. Nr 93, poz. 1027).

Kolejna zmiana w tym zakresie polegała na wprowadzeniu ustawowej definicji „osoby pełniącej funkcję publiczną” (art. 115 § 19 k.k.), przesunięciu w typie łapownictwa biernego znamienia „żądania korzyści majątkowej lub osobistej” do typu kwalifikowanego tego przestępstwa (art. 228 § 4 k.k.) oraz wprowadzeniu klauzuli niekaralności do typu łapownictwa czynnego, gdy korzyść majątkowa lub oso-

- wprowadzeniu domniemań służących przepadkowi mienia przestępczego (art. 45 § 2 i 3 k.k.) i poszerzeniu pojęć „korzyści majątkowej” i „osobistej” na uzyskane dla kogoś innego (art. 115 § 4 k.k.)³⁰;
- poszerzeniu tzw. zasady ochronnej (narodowości przedmiotowej – art. 112 pkt 5 k.k.)³¹ i zasady braku efektu *res iudicata* dla polskiego wymiaru sprawiedliwości wobec wydania orzeczenia za granicą (art. 114 § 3 pkt 2 i 3 k.k.)³²;
- poszerzeniu znamion niektórych przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności³³;

bista albo ich obietnica zostały przyjęte przez osobę pełniącą funkcję publiczną, a sprawca zawiadomił o tym fakcie organ powołany do ścigania przestępstw i ujawnił wszystkie istotne okoliczności przestępstwa, zanim organ ten o nim się dowiedział (art. 229 § 6 k.k.), modyfikacji znamion typu tzw. płatnej protekcji (art. 230 k.k.) przez ich rozszerzenie dzięki wyeliminowaniu znamienia „swoje wpływy”, a jednocześnie ich ograniczenie dzięki wprowadzeniu dodatkowych znamion: powoływania się na wpływy w organizacji międzynarodowej albo krajowej, lub w zagranicznej jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi oraz alternatywnego sposobu działania: wywoływania przekonania innej osoby lub utwierdzenia ją w przekonaniu o istnieniu takich wpływów (art. 230 k.k.), wprowadzeniu nowych typów przestępstw łapownictwa: w zamian za pośrednictwo w załatwieniu sprawy w instytucji państwowej, samorządowej, organizacji międzynarodowej albo krajowej, lub w zagranicznej jednostce organizacyjnej dysponującej środkami publicznymi, polegające na bezprawnym wywarceniu wpływu na decyzję, działanie lub zaniechanie osoby pełniącej funkcję publiczną w związku z pełnieniem tej funkcji (art. 230a k.k. z analogiczną klauzulą niekaralności – art. 230a § 3 k.k.), osoby uprawnionej do głosowania (art. 250a k.k. z analogiczną klauzulą niekaralności – art. 250a § 4 k.k.), osoby pełniącej funkcję w podmiocie gospodarczym w zamian za zachowanie mogące wyrządzić tej jednostce szkodę majątkową, albo za czyn nieuczciwej konkurencji lub za niedopuszczalną czynność preferencyjną na rzecz nabywcy lub odbiorcy towaru, usługi lub świadczenia (art. 296a k.k. z analogiczną klauzulą niekaralności – art. 296a § 5 k.k.) oraz typu przekupstwa przez osobę organizującą profesjonalne zawody sportowe lub w nich uczestniczącą (art. 296b k.k. wraz z analogiczną klauzulą niekaralności – art. 296b § 4 k.k. – ustawą z 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 111, poz. 1061).

³⁰ Ustawą z 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 111, poz. 1061.

³¹ Na przestępstwa, z którego została osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa na terytorium RP.

³² Na orzeczenia międzynarodowych trybunałów karnych działających na podstawie wiążącego RP prawa międzynarodowego oraz sądów państw obcych, jeżeli wynika to z wiążącej RP umowy międzynarodowej.

³³ W tzw. czynnie lubieżnym z małoletnim (art. 200 § 1 k.k.) dodano znamię „obcowania płciowego z małoletnim poniżej lat 15, lub dopuszczania się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej”, w typie prezentowania treści pornograficznych (art. 202 k.k.) dodano znamię „rozpowszechniania treści pornograficznych w sposób umożliwiający małoletniemu poniżej lat 15 zapoznanie się z nimi” (art. 202 § 2 k.k.) oraz „utrwalania” i „publicznego prezentowania” treści pornograficznych z udziałem małoletniego poniżej lat 15, związanych z użyciem przemocy lub posługiwaniem się zwierzębem jako kwalifikowanej postaci tego typu (202 § 3 k.k.), wraz z zaostreniem zagrożenia karą za to zachowanie. Dodano nowy, kwalifikowany typ tego przestępstwa polegającego na utrwalaniu, sprowadzaniu, przechowywaniu lub posiadaniu treści pornograficznych z udziałem małoletniego poniżej lat 15 (art. 202 § 4 k.k.) – Ustawą z 18 marca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń, Dz.U. z 2004 r. Nr 69, poz. 626.

- wprowadzeniu nowych typów i poszerzeniu znamion niektórych przestępstw przeciwko informacji³⁴;
- modyfikacji zakresu karalności tzw. oszustwa kredytowego (art. 297 k.k.)³⁵;
- wprowadzeniu: pojęcia „przestępstwa o charakterze terrorystycznym” (art. 115 § 20 k.k.), konsekwencją popełnienia którego jest: stosowanie zasad wymiaru kary tożsamy z przewidzianymi dla multirecydywistów, czyniących z popełnienia przestępstw stałe źródło dochodu i działających w zorganizowanej grupie bądź związku mającym na celu popełnianie przestępstw (art. 65 k.k.); poszerzenie tzw. zasady ochronnej zwykłej na popełnienie przez cudzoziemca za granicą przestępstwa o charakterze terrorystycznym (art. 110 § 1 k.k.) oraz wprowadzenie kwalifikowanej postaci art. 258 § 2 k.k. – działania w grupie bądź związku mającym na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym³⁶.

Św. Tomasz z Akwinu wskazywał, iż każda zmiana prawa pociąga za sobą szkodę dla dobra wspólnego. Zmniejsza się bowiem siła wiążąca prawa. „Może nastąpić albo, gdy nowa ustawa przynosi jakiś **wielki i oczywisty pożytek** albo (...) zaistniała **bardzo wielka konieczność**, gdyż dotychczasowe prawo zawierało oczywistą niegodziwość, albo gdy **dalsze jego przestrzeganie okazało się najbardziej szkodliwe**”³⁷. Z tego punktu widzenia warto podjąć próbę analizy zmian kolejno obowiązujących kodeksów karnych.

³⁴ Dodano nowy typ przestępstwa: niszczenia, uszkodzenia, usuwania, zmieniania lub utrudniania dostępu do danych informatycznych, albo w istotnym stopniu zakłócania lub uniemożliwiania automatycznego przetwarzania, gromadzenia lub przekazywania takich danych nie będąc do tego uprawnionym (art. 268a § 1 k.k.), rozszerzono zakres znamion typu niszczenia zapisu o szczególnym znaczeniu dla państwa (art. 269 k.k.) przez wyeliminowanie znamienia „na komputerowym nośniku informacji”, wprowadzono typ polegający na transmisji, zniszczeniu, usunięciu, uszkodzeniu lub zmianie danych informatycznych i w istotnym stopniu zakłócaniu pracy systemu komputerowego lub sieci teleinformatycznej (art. 269a k.k.) oraz wytwarzaniu, pozyskiwaniu, zbywaniu lub udostępnianiu innym osobom urządzeń lub programów komputerowych przystosowanych do popełnienia określonych przestępstw, a także haseł komputerowych, kodów dostępu lub innych danych umożliwiających dostęp do informacji przechowywanych w systemie komputerowym lub sieci teleinformatycznej (art. 269b k.k. – Ustawą z 18 marca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń, Dz.U. z 2004 r. Nr 69, poz. 626).

³⁵ Zawężono jego znamiona do uzyskiwania określonych świadczeń tylko od banku lub jednostki organizacyjnej prowadzącej podobną działalność gospodarczą na podstawie ustawy albo od organu lub instytucji dysponujących środkami publicznymi (art. 297 § 1 k.k.), a jednocześnie je rozszerzono na zaniechanie powiadamiania właściwego podmiotu o powstaniu okoliczności mogących mieć wpływ na wielkość udzielanych środków także na możliwości dalszego korzystania z elektronicznego instrumentu płatniczego (art. 297 § 2 k.k. – ustawą z 18 marca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń, Dz.U. z 2004 r. Nr 69, poz. 626).

³⁶ Zaostrzono wówczas też karę grożącą za organizowanie innym osobom wbrew przepisom przekraczania granicy RP (art. 264 § 1 k.k.) oraz wprowadzono nowy typ przestępstwa umożliwiania lub ułatwiania innej osobie, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, pobytu na terytorium RP wbrew przepisom (art. 264a k.k. – ustawą z 16 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2004 r. Nr 93, poz. 889).

³⁷ Św. Tomasz, *Summa teologiczna*, (w:) A. Kość, T. Barankiewicz, J. Potrzyszcz, M. Soszyńska, *Filozofia prawa. Wybór tekstów źródłowych*, Lublin 2002, s. 98.

Kodeksowi karnemu z 1969 r. przyszło obowiązywać w okresie zmian politycznych i ustrojowych: najpierw związanych ze stopniową „odwilżą”, liberalizacją socjalistycznego ustroju politycznego, potem z jego zaostrzeniem i wprowadzeniem stanu wojennego, wreszcie w okresie jego zmiany na demokratyczny, oparty na gospodarce rynkowej.

Z tym związanych jest wiele zmian w prawie karnym, głównie polegających na kryminalizacji zachowań. Pokazują one, iż było ono dla ustawodawcy narzędziem realizacji celów politycznych, wywierania na społeczeństwo wpływu, by podporządkowywało się władzy w zakresie „prawomyślnego zachowywania się”. Chodziło przecież o wyłączenie jakichkolwiek prób realizacji wolności zrzeszania się i zgromadzeń, wprowadzenie, za pomocą zakazów prawnokarnych, silniejszej reglamentacji życia, zapobieganie wszelkiemu nieposłuszeństwu wobec władzy.

Podłoże, również polityczne, choć związane tym razem z demokratyzacją ustroju i rozszerzaniem przez ustawodawcę sfery wolności obywatelskiej, a więc i zachowań niekaralnych oraz dostosowaniem sfery zachowań karalnych do nowego ustroju, należy przypisać innym zmianom w d.k.k.³⁸.

Trudno poddawać krytyce zmiany wymuszone galopującą wówczas inflacją, a polegające na dostosowaniu grożących kar o charakterze majątkowym do faktycznej siły nabywczej pieniądza. Stosując kryteria zasadności zmian prawa wyznaczone przez św. Tomasza można powiedzieć, że przemawiała za ich dokonaniem „bardzo wielka konieczność”. W przeciwnym razie kary majątkowe nie byłyby bowiem dostatecznie dotkliwe i nie spełniałyby celów i funkcji kary kryminalnej.

Nie zasługują również na krytykę zmiany o charakterze politycznym, a polegające na dekryminalizacji zachowań. Te należałoby zakwalifikować z punktu widzenia

---

³⁸ Chodzi o: rozszerzenie kryminalizacji na przeszkadzanie w udziale w referendum (art. 189 d.k.k., ustawa z 6 maja 1987 r. o konsultacjach społecznych i referendum, Dz.U. z 1987 r. Nr 14, poz. 83); eliminacji środków resocjalizacyjnych ośrodka przystosowania społecznego i nadzoru ochronnego oraz kary konfiskaty mienia, uchyleniu niektórych typów przestępstw (jak art. 134, 135 d.k.k. – ustawa z 23 lutego 1990 r. o zmianie Kodeksu karnego i innych ustaw, Dz.U. z 1990 r. Nr 14, poz. 84, art. 194 i 195 – ustawa z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w RP, Dz.U. z 1989 r. Nr 29, poz. 154 z późn. zm., art. 282a i 287 d.k.k. – ustawa z 12 października 1994 o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego, Dz.U. z 1994 r. Nr 126, poz. 615; zrównanie ochrony mienia społecznego i prywatnego, wprowadzeniu kwalifikowanych typów przestępstw przywłaszczenia i oszustwa w stosunku do mienia znacznej wartości, rozszerzeniu zakresu penalizacji typu fałszowania pieniędzy na papiery wartościowe występujące w gospodarce rynkowej, ustawa z 23 lutego 1990 r. o zmianie Kodeksu karnego i innych ustaw, Dz.U. z 1990 r. Nr 14, poz. 84; przesunięcie początku biegu okresu przedawnienia przestępstw funkcjonariuszy publicznych na 1 stycznia 1990 r., czy w końcu modyfikacja typu czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego (art. 233 k.k.) i eliminacji osobnego typu napaści na funkcjonariusza MO, ustawa z 12 lipca 1995 r. o zmianie Kodeksu karnego, Kodeksu karnego wykonawczego i podwyższeniu dolnych i górnych granic grzywn i nawiązek w prawie karnym, Dz.U. z 1995 r. Nr 95, poz. 475.

kryteriów św. Tomasza jako „bardzo wielką konieczność, gdyż dotychczasowe prawo zawierało oczywistą niegodziwość”. Większość ze zdekryminalizowanych zachowań stanowiły naturalną realizację praw i wolności obywatelskich: wolności sumienia i wyznania, gromadzenia się, prawa do pozyskiwania informacji etc. To ich zakazywanie stanowiło „oczywistą niegodziwość”.

Należy jednak skrytykować zmiany „polityczne”, polegające na kryminalizacji zachowań bądź manipulacji zasadami odpowiedzialności czy wymiaru kary w związku z zaostrzeniem reżimu politycznego w państwie i chęcią zwiększenia posłuchu dla panującej wówczas władzy. Prawo karne nie powinno stanowić narzędzia tego rodzaju działań. Nie bez przyczyny stałe poszerzanie kryminalizacji zachowań to cecha charakterystyczna dla państw socjalistycznych. Prawo karne było tam traktowane nie jako *ultima ratio*, lecz jako *prima ratio*. Miało pełnić funkcję organizującą, kształtującą życie społeczne, być jego regulatorem. Przyczyną tej hiperkryminalizacji było przekonanie o skuteczności działania tego instrumentu, czemu sprzyjał brak innych mechanizmów regulujących problemy społeczne³⁹. Tzw. kryminalizacja dyscyplinująca, charakterystyczna dla państw totalitarnych, ma swoje źródło w chęci dyscyplinowania obywateli przez państwo, których zachowaniami chciałoby dokładnie sterować. Surowe zagrożenia karne za szereg zachowań mają służyć utwierdzeniu przekonania, że organy państwowe czuwają, są sprawne⁴⁰. Tymczasem prawo karne ma stanowić środek *ultima ratio*, mieć charakter subsydiarny: reagować dopiero wówczas, gdy inne rodzaje reakcji bądź kontroli społecznej nie są wystarczające⁴¹, stwarzać ograniczenia tylko wówczas, gdy jest to niezbędne dla ochrony społeczeństwa⁴².

Czy spełniają któreś z kryteriów zasadności zmian prawa pozostałe nowelizacje d.k.k.? Na pierwszy rzut oka wydają się być udoskonalaniem prawa karnego, konsekwencją wyciągania wniosków z dostrzeżonych błędów. Część z nich można wybaczyć ustawodawcy, który tworzył (co prawda nie pierwszą, a drugą w historii niepodległego państwa polskiego) kodyfikację karną i uczył się na własnych błędach. Jednak okazuje się, że wielokrotnie nie wyciągał z nich należytych wniosków, wracał później do dawnych rozwiązań, niwecząc tym samym sens dokonywania poprzednich zmian.

Jednym z przykładów takiej sytuacji jest przekształcenie (5 lat po wejściu w życie d.k.k.) modelu ścigania przestępstwa niealimentacji (art. 186 d.k.k.) ze ściganego na wniosek (tak jak ukształtowane było to w art. 201 k.k. z 1932 r.) na ścigane z urzędu. Najwidoczniej ustawodawca uznał, iż ściganie tego przestępstwa na wniosek się nie sprawdza. W art. 209 k.k. z 1997 r. jednak wraca do poprzedniego mo-

³⁹ L. Gardocki, *Zagadnienia...*, s. 38–39.

⁴⁰ L. Gardocki, *Zagadnienia...*, s. 71.

⁴¹ L. Gardocki, *Zagadnienia...*, s. 127–131; W. Wolter, *Granice i zakres prawa karania*, PiP 1957, Nr 2, s. 242.

⁴² L. Gardocki, *Zagadnienia...*, s. 127–131.

delu, rozszerzając tylko krąg podmiotów uprawnionych do złożenia wniosku⁴³. Rodzi się pytanie, czy takie kolejne zmiany, zmierzające w przeciwnych kierunkach, były rzeczywiście niezbędne?

Podobna sytuacja miała miejsce w związku z progiem odbycia kary, uprawniającym do ubiegania się o warunkowe przedterminowe zwolnienie. Początkowo wynosił on dwie trzecie kary (z wyjątkiem młodocianego, który mógł się o nie ubiegać już po odbyciu połowy kary). Kolejne nowele do d.k.k. dołączyły doń sprawców przestępstw nieumyślnych, sprawujących pieczę nad dzieckiem do lat 15 i skazanych kobiet w wieku 60, a mężczyzn w wieku 65 lat⁴⁴, a następnie jako zasadę przyjęły odbycie połowy kary, dając możliwość wskazanym wyżej grupom osób ubiegania się o ten środek probacyjny po odbyciu jednej trzeciej kary⁴⁵. Ustawodawca, w k.k. z 1997 r., powrócił tymczasem do modelu, gdzie o warunkowe przedterminowe zwolnienie można się ubiegać w zasadzie po odbyciu połowy kary bez „kategorii ulgowych” (art. 78 k.k.). Doprawdy, trudno wywodzić, by tak liczne i zmierzające w przeciwnym kierunku zmiany, w tak istotnej kwestii dla skazanych, jakim jest próg umożliwiający ubieganie się o warunkowe przedterminowe zwolnienie, były celowe i spełniały któreś z kryteriów wskazanych przez św. Tomasza.

Podobne niezdecydowanie wykazał ustawodawca w zakresie karalności przerywania ciąży. Pierwsza z nowel do d.k.k. rozszerzyła ją na powodowanie śmierci dziecka poczętego, niezależnie czy miało to miejsce (jak wcześniej) przez zastosowanie przemocy, groźby bezprawnej lub podstępny oraz wprowadziła karalność uszkodzenia ciała dziecka poczętego lub rozstroju zdrowia zagrażającego jego życiu⁴⁶. Kolejna nowela tymczasem usunęła dopiero co wprowadzone typy przerywania ciąży, ponownie jako przestępstwo ujmując jedynie przerywanie ciąży przemocą, bez zgody kobiety albo przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadzanie jej do przerwania ciąży, pozostawiając w tej samej postaci typ uszkodzenia ciała dziecka poczętego⁴⁷. W k.k. z 1997 r. ustawodawca wrócił do szerszej penalizacji przerywania ciąży, także bez użycia przemocy (art. 152 k.k.), nie penalizując początkowo uszkodzenia ciała dziecka poczętego, by potem wprowadzić ponownie typ uszkodzenia ciała dziecka poczętego bądź rozstroju zdrowia zagrażającego jego życiu (art. 157a k.k.)⁴⁸. Takie, niweczące dorobek swoich poprzedniczek, przypominające sinusoidę, zmiany, z całą pewnością nie spełniają żadnego z kryteriów św. Tomasza. Bynajmniej nie przyczyniają się też do kształtowania i

---

⁴³ Prócz pokrzywdzonego są to: organ opieki społecznej i właściwa instytucja (obecnie: organ udzielający świadczenia rodzinnego, por. Dz.U. z 2003 r. Nr 228, poz. 2255.

⁴⁴ Dz.U. z 1985 r. Nr 23, poz. 100.

⁴⁵ Dz.U. z 1988 r. Nr 20, poz. 135.

⁴⁶ Dz.U. z 1993 r. Nr 17, poz. 78.

⁴⁷ Dz.U. z 1996 r. Nr 139, poz. 646.

⁴⁸ Dz.U. z 1999 r. Nr 64, poz. 729.

utrwalania określonej świadomości prawnej społeczeństwa w zakresie oceny moralnej i prawnej przerywania ciąży. Wyrządzają szkodę „dobru wspólnemu”.

W czasie obowiązywania k.k. z 1997 r., ustawodawcy już trudniej wybaczyć liczne zmiany prawa karnego. Tymczasem zmiany następują „jak w kalejdoskopie”, średnio co 5 miesięcy. Większość z nich zasługuje na krytykę z punktu widzenia ich niezbędności.

Zmiana brzmienia znamion uprzywilejowanego zabójstwa noworodka (art. 149 k.k.)⁴⁹ oznacza powrót do rozwiązania przyjętego uprzednio w art. 149 d.k.k. i art. 226 k.k. z 1932 r. Nie poddając analizie jej merytorycznej trafności należałoby zauważyć, iż ustawodawca miał chyba dość czasu (65 lat obowiązywania poprzednich kodeksów), by wyciągnąć wnioski z funkcjonowania poprzedniej regulacji. Skoro ocenił ją negatywnie, podejmując przy formułowaniu treści k.k. z 1997 r. decyzję o jej zmianie, czy już po roku obowiązywania nowej regulacji może dojść do przeciwnego zdania⁵⁰? Nasuwa się nieodparcie wniosek, iż ustawodawca, czując się bezkarnym i nie zdając sobie sprawy z konsekwencji dokonywania zmian w prawie karnym, czyni to z zacięciem i swobodą majsterkowicza.

Na krytykę zasługuje także nie tyle wprowadzenie (rok po wejściu w życie nowej kodyfikacji karnej) typu przestępstwa uszkodzenia ciała dziecka poczętego⁵¹, co usunięcie tego typu w d.k.k.⁵², a dalej brak jego wprowadzenia w nowej kodyfikacji karnej od momentu jej wejścia w życie. TK przecież jednoznacznie uznał, iż skreślenie tego typu przestępstwa naruszyło konstytucyjne gwarancje ochrony zdrowia dziecka poczętego⁵³. Retoryczne pozostanie pytanie, dlaczego ustawodawca nie zastosował się do wskazań TK kształtując treść nowego kodeksu.

Zmiana polegająca na „rozciągnięciu” znamion przestępstw przeciwko wymiarowi sprawiedliwości na przestępstwa skarbowe⁵⁴ z pewnością spełnia wymóg „konieczności”. Rodzi się jednak pytanie, dlaczego ustawodawca nie zsynchronizował czasowo wprowadzania w życie k.k. z 1997 r. i nowego kodeksu karnego skarbo-

⁴⁹ Ustawą z 8 lipca 1999 r. o zmianie ustawy Kodeks karny i ustawy o zawodzie lekarza, Dz.U. z 1999 r. Nr 64, poz. 729.

⁵⁰ Warto wskazać w tym zakresie, iż poselski projekt ustawy zmieniającej w tym zakresie k.k. pochodzi z 1 czerwca 1998 r. Nowelizacja, według zamysłu projektodawców, miała wejść w życie 1 września 1998 r., a więc równocześnie z wejściem w życie k.k. Projektodawcy, uzasadniając proponowane zmiany, wskazali, iż „nastąpiło wyraźne wydłużenie okresu możliwości „skorzystania” z typu uprzywilejowanego, przy jednoczesnym rozszerzeniu przesłanek umniejszających winę dzieciobójczyni” (por. *Druk sejmowy nr 417 Sejmu RP III Kadencji*).

⁵¹ Ustawą z 8 lipca 1999 r. o zmianie ustawy Kodeks karny i ustawy o zawodzie lekarza, Dz.U. z 1999 r. Nr 64, poz. 729.

⁵² Ustawą z 30 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy o planowaniu rodziny (...), Dz.U. z 1996 r. Nr 139, poz. 616.

⁵³ Obwieszczenie Prezesa TK z 18 grudnia 1997 r., Dz.U. z 1997 r. Nr 157, poz. 1010.

⁵⁴ Ustawą z 10 września 1999 r. przepisy wprowadzające Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 1999 r. Nr 83, poz. 931).

wego. To spowodowałoby uniknięcie kolejnych zmian w k.k., zapobiegając utrwalaniu w świadomości społecznej obrazu niestabilnego systemu prawa.

Kolejne zmiany, polegające na (najogólniej rzecz biorąc) zaostrzeniu ustawowego wymiaru kary⁵⁵, zasługują na wspólny zarzut, iż zaostrzenie grożących kar przychodzi ustawodawcy z niezwykłą łatwością. Sprzeniewierza się tym samym przyjętemu przez siebie założeniu, jakoby k.k. miał „odrzucać założenia (...), że efektywność zwalczania przestępczości zależna jest (...) od surowości represji karnej”⁵⁶.

Na miazdzącą wręcz krytykę zasługuje „manipulowanie” przez ustawodawcę zasadami złagodzonej odpowiedzialności dla skruszonych sprawców łapownictwa, którzy zawiadomili o tym fakcie organ powołany do ścigania przestępstw i ujawnili wszystkie istotne okoliczności przestępstwa, zanim organ ten o nim się dowiedział (art. 229 § 6 k.k.)⁵⁷. Instytucja ta obowiązywała pod rządami d.k.k. (art. 243 d.k.k.), po czym ustawodawca, wprowadzając nowy k.k., uznał, iż jest ona zbędna⁵⁸, aby 5 lat później, znów ją wprowadzić⁵⁹. Nie powinno ulegać najmniejszej wątpliwości, iż usunięcie szczególnego uregulowania obejmującego dobrodziejstwo złagodzonej odpowiedzialności dla sprawców łapownictwa czynnego w zamian za doniesienie władzy o przestępstwie, nawet mimo istnienia ogólnego unormowania w tym zakresie (art. 60 k.k.), stanowi wyraźny sygnał, iż ustawodawca nie zamierza czynić szczególnego użytku z tej instytucji wobec łapówkarzy. Jednocześnie wprowadzenie odrębnego uregulowania w tym zakresie to wyraźny sygnał dla obywateli, organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości co do zamiaru premiowania skruszonych łapówkarzy, którzy przyczynią się do wykrycia popełnionego przestępstwa, co ma ich zachęcić do tych zachowań. Ustawodawcy, chcącemu walczyć z tym szczególnym rodzajem przestępczości, win-

⁵⁵ W zakresie art. 244 k.k., ustawą z 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz.U. z 2000 r. Nr 48, poz. 548), łapownictwa czynnego i uzyskanych w wyniku popełnienia przestępstwa korzyści, ustawą z 9 września 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (...), Dz.U. z 2000 r. Nr 93, poz. 102 wraz z wprowadzonym w związku z tym domniemaniem mającym ułatwić orzekanie ich przypadku – ustawą z 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 111, poz. 1061.

⁵⁶ *Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu karnego*, (w:) *Nowe kodeksy karne z uzasadnieniami*, Warszawa 1998, s. 116.

⁵⁷ Ustawą z 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 111, poz. 1061.

⁵⁸ Wskazano, iż „nowy kodeks rezygnuje ze szczególnego uregulowania uprzywilejowania tych sprawców przestępstwa łapownictwa, którzy zawiadomią władzę o popełnionym przestępstwie na rzecz uregulowania ogólnego, dotyczącego wszystkich przestępstw popełnionych we współdziałaniu z innymi (...) (art. 61 § 1 k.k.) – zawiadomił o tym fakcie organ powołany do ścigania przestępstw i ujawnił wszystkie istotne okoliczności przestępstwa, zanim organ ten o nim się dowiedział (art. 229 § 6 k.k.) – *Uzasadnienie rządowego projektu...*, s. 200.

⁵⁹ W uzasadnieniu prezydenckiego projektu zmiany Kodeksu karnego wskazano, iż zmianę tę uzasadniają „względy polityki kryminalnej i doświadczenia praktyki organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości” – por. *Druk Sejmowy nr 181 Sejmu RP IV Kadencji*, s. 61.

no zależeć na ukształtowaniu trwałej świadomości społecznej zachęcającej łapówkarzy do ujawniania ich przestępstw. Tymczasem robi wszystko, by do tego nie doszło, zmieniając w tym zakresie rozwiązania i niwecząc uprzednio osiągnięte rezultaty.

Życzliwie interpretując poczynania ustawodawcy należałoby również uznać, iż wymóg „konieczności” spełniają zmiany k.k., polegające na wprowadzeniu nowych typów przestępstw: udzielania korzyści majątkowej w zamian za załatwienie sprawy z naruszeniem prawa w instytucji państwowej, samorządowej bądź zagranicznej, dysponującej środkami publicznymi (art. 230a k.k.), przyjęcia bądź zażądania łapówki w zamian za głosowanie (art. 250a k.k.), „łapownictwa gospodarczego” (art. 296a k.k.) oraz „łapownictwa sportowego” (art. 296b k.k.)⁶⁰. Widocznie ustawodawca uznał, iż penalizacja tych zachowań jest „konieczna”⁶¹. W podobny sposób należałoby usprawiedliwić poszerzenie typu fałszerstw wyborczych (art. 248 k.k.) o działanie w warunkach wyborów do Parlamentu Europejskiego⁶². Wejście Polski do Unii Europejskiej i udział polskich obywateli w wyborach do Parlamentu Europejskiego rodzi konieczność uchronienia także tych wyborów przed nieprawidłowościami. Ustawodawca zaś już wcześniej uznał, że jest to materia wymagająca ochrony za pomocą norm prawa karnego. Należy przyznać, że i nowelizacja polegająca m.in. na objęciu kryminalizacją szeregu zachowań związanych ze sferą seksualną małoletnich poniżej lat 15⁶³ motywowana była też „koniecznością” – ochrony tej grupy obywateli⁶⁴. Podobnie wytłumaczyć należałoby

⁶⁰ Ustawą z 13 czerwca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 111, poz. 1061.

⁶¹ W uzasadnieniu proponowanych przez Prezydenta RP zmian do k.k. wskazano, iż za karalnością przepukstwa i sprzedajności wyborczej przemawia długa tradycja penalizacji tych zachowań w polskim prawie karnym, za karalnością łapownictwa w obrocie gospodarczym zaś – zobowiązania międzynarodowe RP. Uznano, iż brak penalizacji „łapownictwa sportowego” stanowi przejaw niedostosowania prawa karnego do nowych objawów patologii społecznej – por. *Druk Sejmowy nr 181 Sejmu RP IV Kadencji*, s. 66.

⁶² Ustawą z 23 stycznia 2004 r. ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego, Dz.U. z 2004 r. Nr 25, poz. 219.

⁶³ Ustawą z 18 marca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń, Dz.U. z 2004 r. Nr 69, poz. 626.

⁶⁴ Przyjęto, że samo obcowanie płciowe z osobą, która nie ukończyła 15 roku życia, powinno być czynem karalnym, bez względu na to, od kogo wyszła inicjatywa podjęcia tej czynności. Uznając za konieczne zwiększenie ochrony dzieci, które nie ukończyły 15 roku życia, przed wpływem materiałów o charakterze pornograficznym, rozpowszechnianych w szczególności w sieciach informatycznych, rozszerzono zakres karalności rozpowszechniania takich treści w sposób niezabezpieczony, a więc umożliwiający małoletniemu zapoznanie się z nimi. Nawiązując do regulacji prawnomiędzynarodowych, a także uznając za wysoce naganne wykorzystywanie osób małoletnich nawet powyżej 15 roku życia do profesjonalnej produkcji materiałów pornograficznych, rozszerzono zakres penalizacji w art. 202 § 3 k.k. – por. Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń, *Druk Sejmowy nr 2031 Sejmu RP IV Kadencji*.

zmianę k.k., obejmującą przestępstwa przeciwko informacji⁶⁵. Widocznie ustawodawca uznał, iż istnieje w tym zakresie sfera niebezpiecznych zachowań, wymagająca zwalczania za pomocą środków prawnokarnych. Usprawiedliwia go fakt, iż typy przestępstw chroniące dane informatyczne zostały wprowadzone dopiero w k.k. z 1997 r. Wcześniej nie miał zatem możliwości „przetestowania” szczelności tej ochrony.

Na zdecydowanie pozytywną ocenę, a wręcz podziw, zasługuje zmiana polegająca na ograniczeniu kryminalizacji oszustwa kredytowego (art. 297 § 1 k.k.). Wskazuje ona na – co najmniej godną aprobaty – postawę ustawodawcy, który obserwuje kryminalizowaną rzeczywistość i gdy dochodzi do wniosku, iż zwalczanie pewnych szkodliwych zachowań (jak oszukańcze pozyskiwanie środków od podmiotów innych niż banki, instytucje bądź podmioty dysponujące środkami publicznymi) nie musi się odbywać za pomocą najcięższej z dostępnych broni, jaką jest prawo karne – broń tę chowa. Sprawia to – niezwykle obiecujące – wrażenie, jakoby traktował prawo karne jako środek *ultima ratio*, znajdujący zastosowanie tylko wówczas, gdy inne środki zawodzą, niewystarczające są inne metody społecznej kontroli, jak reakcja sąsiedztwa, organizacji zawodowych, prawa cywilnego, prasy, postępowań dyscyplinarnych⁶⁶ bądź prawa wykroczeń⁶⁷. Taki obraz ustawodawcy byłby jednak wyidealizowany i niezwykle mylący. Nie pokrywa się – niestety – z całokształtem podejmowanych przez niego działań w zakresie kryminalizacji zachowań.

Należałoby również założyć, iż „konieczność” przemawiała za wprowadzeniem szczególnych uregulowań dla sprawców przestępstw terrorystycznych⁶⁸. Ustawodawca pragnął z pewnością zwrócić uwagę na to zjawisko i konieczność surowszego jego karania. Poważne wątpliwości jednak musi budzić wprowadzenie w związku z tą zmianą nowego typu przestępstwa – umożliwiania lub ułatwiania innej osobie, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, pobytu na terytorium RP wbrew przepisom (art. 264 a k.k.). Rodzi się bowiem pytanie, czy rzeczywiście konieczna była kryminalizacja zachowania, które równie dobrze nie ma związku z terroryzmem, a wiąże się z udzielaniem lokum narzeczonej z Ukrainy, niemającej

⁶⁵ Ustawą z 18 marca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń, Dz.U. z 2004 r. Nr 69, poz. 626.

⁶⁶ W. Hassemer, *Strafrechtsdogmatik und Kriminalpolitik*, Hamburg 1974, s. 130 i n.; postulaty tzw. 12 dni obrońców prawa karnego z 1998 r., za M. Krüger, *Die Entmaterialisierungstendenz beim Rechtsbegriff*, Duncker & Humblot GmbH, Berlin 2000, s. 64; H. Otto, za H. Koriath, *Zum Streit um den Begriff des Rechtsguts*, GA 1999, s. 561 i n.; W. Hassemer, *Grundlinien einer personaler Rechtsgutslehre*, (w:) *Jenseits des Funktionalismus*, Arthur Kaufmann zum 65 Geburtstag, Heidelberg 1989, s. 86 i n. oraz (w:) *Strafen in Rechtsstaat*, Baden Baden 2000, s. 160 i n.

⁶⁷ M. Krüger, *Entmaterialisierungstendenz..*, s. 64.

⁶⁸ Ustawą z 16 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2004 r. Nr 93, poz. 889.

pozwolenia na pobyt na terytorium RP⁶⁹. Doprawdy, trudno sobie wyobrazić jego ściganie. Takie, już na pierwszy rzut oka chybione zmiany w prawie karnym, przyczyniają się tylko do obrazu tej dziedziny prawa jako chaotycznej, ulegającej ciągłym zmianom o wątpliwej jakości i celowości, a i nieskutecznej i nieudolnej. Taka zmiana istotnie „pociąga za sobą szkodę dla dobra wspólnego”. Zmniejsza bowiem „siłę wiążącą” prawa karnego.

Takie też – niestety – muszą być wnioski wysnute z całokształtu działalności ustawodawcy, polegającej na zmienianiu prawa karnego. Zbyt liczne, zniechęcające swą szczegółowością, niepozwalające utrwalić w świadomości społecznej trwałego obrazu zakresu czynów zasługujących na karę kryminalną, a także wzajemnie sprzeczne zmiany, powodują szkodę w dobru wspólnym. W rezultacie prawo karne traci na skuteczności.

---

⁶⁹ Por. w tym zakresie krytyczne uwagi o konstrukcji tego przepisu – A. Rybak-Starczak, *Środek do osiągnięcia celu*, Rzeczpospolita 4 listopada 2004 r., s. C 3.